

Danish scientific journal
DSJ

Danish Scientific Journal

Nº88 2024

Danish scientific journal

DSJ

№88/2024

ISSN 3375-2389

Vol.1

The journal publishes materials on the most significant issues of our time. Articles sent for publication can be written in any language, as independent experts in different scientific and linguistic areas are involved.

The international scientific journal “Danish Scientific Journal” is focused on the international audience. Authors living in different countries have an opportunity to exchange knowledge and experience.

The main objective of the journal is the connection between science and society.

Scientists in different areas of activity have an opportunity to publish their materials.

Publishing a scientific article in the journal is your chance to contribute invaluable to the development of science.

Editor in chief – Lene Larsen, Københavns Universitet

Secretary – Sofie Atting

- Charlotte Casparsen – Syddansk Erhvervsakademi, Denmark
- Rasmus Jørgensen – University of Southern Denmark, Denmark
- Claus Jensen – Københavns Universitet, Denmark
- Benjamin Hove – Uddannelsescenter Holstebro, Denmark
- William Witten – Iowa State University, USA
- Samuel Taylor – Florida State University, USA
- Anie Ludwig – Universität Mannheim, Germany
- Javier Neziraj – Universidade da Coruña, Spain
- Andreas Böhler – Harstad University College, Norway
- Line Haslum – Sodertorns University College, Sweden
- Daehoy Park – Chung Ang University, South Korea
- Mohit Gupta – University of Calcutta, India
- Vojtech Hanus – Polytechnic College in Jihlava, Czech Republic
- Agnieszka Wyszynska – Szczecin University, Poland

Also in the work of the editorial board are involved independent experts

1000 copies

Danish Scientific Journal (DSJ)

Istedgade 104 1650 København V Denmark

email: publishing@danish-journal.com

site: <http://www.danish-journal.com>

CONTENT

CULTURAL SCIENCES

Panasiuk M.

ENCHANTING SCREENS: THE CULTURAL RESONANCE
AND MYSTICAL APPEAL OF "PSYCHIC CHALLENGE" IN
THE RUSSIAN-SPEAKING MEDIA AND TV SPACE 3

ECONOMIC SCIENCES

Stezhko S., Kondratenko N.,

Zabolotnia R., Zabolotnii B.

TEAMBUILDING AS A TOOL FOR EFFECTIVE IT-
COMPANY MANAGEMENT..... 15

JURISPRUDENCE

Humbatov M.

THE STATE OF EXECUTION OF COURT DECISIONS ON
PERSONS TO WHOM MANDATORY MEASURES OF A
MEDICAL NATURE HAVE BEEN APPLIED FOR DRUG
ADDICTION IN ADDITION TO PUNISHMENT AND
WAYS TO IMPROVE ACTIVITY IN THIS AREA, IN THE
REPUBLIC OF AZERBAIJAN 19

MEDICAL SCIENCES

Grygoryan R.

CELLS ARE THE SOLELY REACTIVE STRUCTURES
ORIGINATING INTERNAL DRIVING FORCES OF
ORGANISM'S ADAPTATION TO EXTERNAL/INTERNAL
SHIFTS..... 26

Stolyarenko P.

PAGES OF THE HISTORY OF GENERAL ANESTHESIA.
PART 9 34

PEDAGOGICAL SCIENCES

Ibrahimov F., Abdullayeva G., Karimova S.

WAYS OF FORMING THE ENVIRONMENT THAT
DETERMINES THE EFFICIENCY OF THE TRAINING
PROCESS..... 52

Hajiyeva F.

ABOUT THE ROLE OF CORRECT ESTABLISHMENT OF
THE TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP IN THE
EDUCATIONAL PROCESS IN SECONDARY SCHOOLS ..60

PHILOSOPHICAL SCIENCES

Bogdan A.

LINES OF FLIGHT AND FAITH: REIMAGINING
CHRISTIAN MISSION THROUGH DELEUZIAN LITERARY
CONCEPTS 64

PHYSICAL SCIENCES

Holub N., Skobenko O., Kulivar V.,

Tereshkova O., Kurlyak A.

ON THE MECHANISM OF CARBON ISOTOPE
FRACTIONATION IN NATURAL DIAMOND
FORMATION 74

SOCIAL SCIENCES

Karakachanov A.

SOCIAL STRUCTURE, SOCIETAL CHANGES AND
CLASSIFICATION OF POLITICAL REGIMES 81

Karakachanov A.

ESSENCE OF TOTALITARIANISM 86

TECHNICAL SCIENCES

Mezev V.

SAFETY VALVES FOR FACILITIES WORKING WITH
GASEOUS FLUIDS..... 89

JURISPRUDENCE

THE STATE OF EXECUTION OF COURT DECISIONS ON PERSONS TO WHOM MANDATORY MEASURES OF A MEDICAL NATURE HAVE BEEN APPLIED FOR DRUG ADDICTION IN ADDITION TO PUNISHMENT AND WAYS TO IMPROVE ACTIVITY IN THIS AREA, IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Humbatov M.

Baku City, the Republic of Azerbaijan

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA CƏZA TƏYİN EDİLMƏKLƏ YANAŞI NARKOMANİYADAN TİBBİ XARAKTERLİ MƏCBURİ TƏDBİRLƏR TƏTBİQ EDİLMİŞ ŞƏXSLƏR BARƏDƏ MƏHKƏMƏ QƏRARLARININ İCRASI VƏZİYYƏTİ VƏ BU SAHƏDƏ FƏALİYYƏTİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ YOLLARI

Hümbətov M.H.

Azərbaycan Respublikası, Bakı şəhəri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13884412>

Abstract

The state of execution of court decisions on persons who have been subject to mandatory medical measures for the purpose of drug addiction treatment in addition to punishment, in the Republic of Azerbaijan, is reviewed, and suggestions are made for solving the problems encountered in this area and improving activities.

Xülasə

Azərbaycan Respublikasında cəza təyin edilməklə yanaşı barəsində narkomaniyadan müalicə məqsədi ilə tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilmiş şəxslər barədə məhkəmə qərarlarının icrası vəziyyəti nəzərdən keçirilir, bu sahədə qarşıya çıxan problemlərin həlli və fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi ilə əlaqədar təkliflər verilir.

Keywords: The Republic of Azerbaijan, Criminal Code, Code of Execution of Punishments, drug addiction, mandatory medical measures, penitentiary, Probation service.

Açar sözlər: Azərbaycan Respublikası, Cinayət Məcəlləsi, Cəzaların İcrası Məcəlləsi, narkomaniya, tibbi xarakterli məcburi tədbirlər, cəzaçəkmə müəssisəsi, Probasiya xidməti.

Dünyada ciddi sosial bəla kimi tanınan, narkotik vasitələrdən sui-istifadə nəticəsində yaranan narkomaniyanın mənfi fəsadları, onun dövlətə, cəmiyyətə, ailəyə, insanlara vurduğu böyük maddi, psixoloji və mənəvi ziyan hamıya yaxşı bəllidir. Bu mənfi fenomenin profilaktikası, qarşısının alınması, onunla mübarizə ilə əlaqədar dünya dövlətləri müxtəlif xarakterli və növlü tədbirlər həyata keçirirlər. Azərbaycan Respublikasında da narkomaniya ilə mübarizə sahəsində ardıcıl olaraq kompleks tədbirlər görülərək müəyyən müsbət nəticələrə nail olunsa da, məsələ hələ də kifayət qədər aktualdır. Belə ki, hər il ölkədə qeydiyyatla alınan cinayətlərin bir hissəsini narkotik vasitələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə əlaqəli olan ictimai təhlükəli əməllər təşkil edir. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən 2000–2018-ci illərdə bu göstərici hər il 10–14 % arası olmuşdur [1]. Sonrakı illərdə həmin göstərici artmağa başlamışdır. 2018-ci illə müqayisədə artım 2019-cu ildə 16,4 %, 2020-ci ildə 20,2 %, 2021-ci ildə 27,5 %, 2022-ci ildə 29,2 %, 2023-cü ildə isə 27,3 % təşkil etmiş, bu illər ərzində narkotik vasitələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə bağlı cinayətlərin ümumi sayı isə iki dəfədən çox, yəni 4.383-dən 10.057-yə kimi çoxalmışdır. Nəticədə, 2019–2023-cü illərdə ölkə ərazisində qeydə alınmış cinayətlərin orta hesabla 24,2 %-i narkotik vasitələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə bağlı olmuşdur. Qeyd

olunanlarla əlaqədar 2019–2023-cü illərdə sözügedən cinayət əməllərinə görə məhkum olunan şəxslərin sayında da kifayət qədər artım olmuşdur. Əgər, 2000–2018-ci illərdə, il ərzində məhkum olunan belə şəxslərin maksimal sayı təxminən 1700-2600 arası təşkil etmişdisə, 2019–2020-ci illərdə artaraq 3200-ü ötmüş, 2021-ci ildə müvafiq göstərici 5901, 2023-cü ildə isə 7505 nəfər olmuşdur. Beləliklə, müvafiq cinayətlərə görə 2019-cu illə müqayisədə 2023-cü ildə məhkum edilmişlərin sayı 2,3 dəfə artmışdır.

Narkotik vasitələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə bağlı məhkum olunan şəxslərin böyük hissəsini, təxminən 70 %-ni Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra AR CM) 234.1-ci maddəsi ilə, yəni satış məqsədi olmadan qanunsuz olaraq narkotik vasitələrin və ya psixotrop maddələrin xeyli miqdarda əldə edilməsi, saxlanması, hazırlanması, emal edilməsi, daşınması ilə bağlı olan cinayət əməllərini törətmiş, yəni cəmiyyətdə qanundan kənar narkotik istifadəçiləri kimi xarakterizə olunan şəxslər təşkil etmişdir. Eyni zamanda, təhlil göstərdi ki, 2000–2018-ci illərdə AR CM-in istinad edilən maddəsi ilə məhkum olunan şəxslərin böyük əksəriyyətinə, yəni 2000–2004-cü illər ərzində təxminən 83-93 %-nə, 2005–2018-ci illərdə isə, hər il 96 %-dən az olmamaqla, azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza təyin edilmişdir. Məhkəmələr tərəfindən göstərilən kateqoriya şəxslərə belə yanaşma, AR CM-in 234.1-ci

maddəsinin ilkin redaksiyasının sanksiyasında yalnız yeganə cəzanın, yəni üç ilədək azadlıqdan məhrum etmə cəzasının nəzərdə tutulması ilə əlaqədar olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 fevral 2017-ci il tarixli "Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcridətmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə" Sərəncamının icrası ilə bağlı 20 oktyabr 2017-ci il tarixli Qanunla AR CM-ə edilmiş çoxsaylı dəyişikliklərdən biri də əvvəllər, yəni 31 may 2011-ci il tarixli qanunla ləğv edilmiş azadlığın məhdudlaşdırılması növündə cinayət-hüquqi xarakterli tədbirin yenidən, lakin fərqli məzmun və redaksiyada cəza sisteminə qaytarılması, onun AR CM-in Xüsusi hissəsinin yüzdən çox maddəsinin, o cümlədən 234.1-ci maddənin sanksiyasına daxil edilməsi olmuşdur [2, c. 198–199]. Məhz bundan sonra AR CM-in 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilən şəxslərə məhkəmələr tərəfindən azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzanın tətbiqinin azalması tendensiyası müşahidə olunmuşdur. Belə ki, 2019–2023-cü illərdə müvafiq göstərici ardıcıl olaraq aşağı enmiş, 2023-cü ildə isə ümumən 27 % azalaraq, cəmi 70 % təşkil etmişdir. Eyni zamanda, qeyd olunan illərdə narkotik vasitələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə tərsirləndirilən şəxslərə azadlığın məhdudlaşdırılması növündə cəzanın tətbiqinin artdığı da qeyd alınmışdır. Belə ki, müvafiq əməllərə görə 2020-ci ildə məhkum edilən şəxslərin 32,5 %-nə, 2022-ci ildə 28,2 %-nə, 2023-cü ildə isə 28,8 %-nə azadlığın məhdudlaşdırılması cəzası təyin olunmuşdur ki, onların da böyük hissəsini AR CM-in 234.1-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmiş şəxslər təşkil etmişdir. Lakin, 2019–2023-cü illərdə ölkə üzrə ümumi cəza tətbiqi təcrübəsində AR CM-in 234.1-ci maddəsi ilə tərsirləndirilən şəxslərə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin olunma faizi azalsa da, narkotik vasitələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə bağlı həmin cəzaya məhkum olunanların sayı xeyli artmışdır. Belə ki, əgər 2019-cu ildə müvafiq cinayət əməllərinə görə məhkəmələr tərəfindən 2200 nəfər azadlıqdan məhrum edilməmişə, 2021-ci ildə həmin göstərici demək olar ki, iki dəfə artaraq 4312 nəfər, 2022–2023-cü illərdə isə daha min nəfər artaraq, 5300 nəfərdən çox olmuşdur.

Aparılan təhlilin nəticələri narkotik vasitələrin qeyri-qanuni dövriyyəsinin Azərbaycan Respublikasında hələ də problem olaraq qaldığını göstərir. Buna görə də bu sahədə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsinin fəal şəkildə davam etdirilməsi zəruridir. Ədalət naminə qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasında yuxarıda göstərilən artımların obyektiv səbəblərindən biri də son beş, yəni 2019–2023-cü illərdə aidiyyəti dövlət strukturları, xüsusilə daxili işlər orqanları tərəfindən narkotik vasitələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə bağlı mübarizə işinin daha səmərəli təşkili, bu vacib sahəyə diqqətin nəzərəcarpacaq dərəcədə artırılması ilə bağlıdır. Yuxarıdakı statistika, yəni narkotik vasitələrin qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə əlaqədar məhkum olunmuş şəxslərin say artımı, eyni zamanda, son illərdə Azərbaycan Respublikasının azadlıqdan məhrum etmə

yerlərində saxlanılanların sayının artmasını şərtləndirən səbəblərdən biri olduğunu göstərir [3, p. 23].

Narkotiklərlə mübarizə işində, o cümlədən hüquq pozuntularının, cinayətlərin qarşısının alınması məqsədilə istifadə edilən tədbirlərdən biri də narkomaniyaya düşər olmuş şəxslərin könüllü və ya məcburi qaydada müalicəyə cəlb olunmasıdır. Cinayət əməllərinə görə, xüsusilə AR CM-in 234.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilən şəxslərə cəza təyin edilərkən AR CM-in 93.1 və 93-1-ci maddələrinə uyğun olaraq narkomaniyadan müalicəyə ehtiyacı olan məhkumlara məhkəmənin ittiham hökmü ilə tibbi xarakterli məcburi tədbir, yəni müalicə tətbiq edilir. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının 28 iyun 2005-ci il tarixli «Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında» Qanununun 26-cı maddəsində də cinayət törətmiş və narkomanlıq xəstəliyinə düşər olan şəxslərin qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məcburi müalicəyə cəlb edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Habelə, cinayət törətmiş və narkomaniyadan müalicəyə ehtiyacı olan məhkumlara tibbi xarakterli məcburi tədbirin tətbiq edilməsinin əhəmiyyəti Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin "Məhkəmələr tərəfindən tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqi təcrübəsi haqqında" 08 noyabr 2012-ci il tarixli 8 nömrəli Plenum Qərarının 21-ci bəndində də xüsusi olaraq vurğulanmışdır. Tibbi xarakterli məcburi tədbirlər narkomaniyadan əziyyət çəkən şəxslərin müalicə olunması, onların səhhətinin və psixoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, ixtisaslaşdırılmış tibbi yardım və sosial qayğı göstərməklə, normal həyat tərzinə qaytarılması, gələcəkdə insan psixikasına təsir göstərən maddələrdən sui-istifadənin və yeni cinayətlər törədilməsinin qarşısının alınması məqsədi daşıyır. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 9 fevral 2006-cı il tarixli 39 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin tibbi məqsədlərlə istifadə edilməsi qaydası və şərtləri, habelə narkomanlıq xəstəliyinə düşər olan şəxslər barəsində tibbi tədbirlərin tətbiq edilməsi Qaydası"nın 2.3-cü bəndinə əsasən, tətbiq edilən məcburi müalicə, cəza və ya inzibati tənbeh xarakteri daşımır, həmin xəstəliyin doğurduğu fəsadların qarşısının alınmasından əlavə, narkomanlıqdan əziyyət çəkənlərin ətrafındakı insanların hüquqlarının qorunmasına, digər şəxslərin hüquqlarının pozulması hallarına yol verilməməsinə xidmət edir.

Azərbaycan Respublikasının Cəzaların İcrası Məcəlləsinin (bundan sonra AR CİM) 17-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq cəza təyin edilməklə yanaşı narkomaniyadan tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilmiş şəxslərin müalicəsi cəza müddəti ərzində cəzanı icra edən müəssisə və ya orqan tərəfindən həyata keçirilir. Azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzaya məhkum edilməklə yanaşı, narkomaniyadan müalicə məqsədi ilə barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər təyin edilmiş şəxslərin müalicəsi onların cəza çəkdikləri müddətdə cəzaçəkmə müəssisələri tərəfindən təşkil edilir. Həmin vəzifənin yerinə yetirilməsi ilə bağlı AR CİM-in 17, 17-1 və 93.2-ci maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq azadlıqdan

məhrum edilmiş məhkumlara tibbi xidmət göstərmək məqsədilə təşkil edilmiş Ədliyyə nazirliyinin Penitensiar xidmətinin müalicə müəssisəsinin nəzdində narkologiya şöbəsi yaradılmışdır. Barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər təyin edilmiş məhkumlar cəza çəkdikləri cəzaçəkmə müəssisəsindən növbə ilə müalicə müəssisəsinin narkologiya şöbəsinə göndərilir və onlarla Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 28 yanvar 2016-cı il tarixli 14 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Cəzaçəkmə müəssisələrində cəza çəkən narkoloji xəstə məhkumların məcburi müalicəsinin aparılması Qaydaları”na uyğun olaraq zəruri tibbi prosedurlar həyata keçirilirdi. Lakin 2013-cü ilin sonunda müalicə müəssisəsinin narkologiya şöbəsinin fəaliyyəti dayandırılmış, məcburi müalicənin keçirilməsi vəzifəsi müvəqqəti olaraq cəzaçəkmə müəssisələrinin nəzdində fəaliyyət göstərən tibb-sanitariya hissələrinə həvalə edilmişdir. Həmin vaxtdan xeyli müddət keçməsinə, narkomaniyadan məcburi müalicə təbiiq edilmiş məhkumların sayının, xüsusilə 2019–2023-cü illərdə xeyli artmasına baxmayaraq, müalicə müəssisəsindəki narkologiya şöbəsinin fəaliyyəti hələ də bərpa olunmamışdır. Belə ki, 2019-cu ildə narkomaniyadan məcburi müalicəyə cəlb edilməli azadlıqdan məhrum olunmuş məhkumların ümumi sayı təxminən üç minə yaxın olmuşdusa, 2022–2023-cü illərdə onların sayı iki dəfədən çox artaraq altı minə ötmüşdür. Eyni zamanda, qeyd olunmalıdır ki, cəzaçəkmə müəssisələrinin tibb-sanitariya hissələri məcburi müalicə ilə əlaqədar məhkəmə qərarlarının icrası vəzifəsini həyata keçirənlər də, bu qanunvericiliyin tələblərinə zidd sayılır. Çünki, cəzaçəkmə müəssisələrinin tibb-sanitariya hissələri stasionar tipli ixtisaslaşdırılmış müalicə müəssisəsi hesab olunmur, habelə, onlar tərəfindən aparılan müalicə proseduru kifayət qədər fərqlidir.

Azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olmayan cəzaya məhkum edilməklə yanaşı, şəxsə narkomaniyadan müalicə məqsədi ilə tibbi xarakterli məcburi tədbirlər təyin olunduğu təqdirdə, müalicə AR CİM-in 17-1-ci maddəsinə uyğun olaraq ölkənin Səhiyyə Nazirliyinin İxtisaslaşdırılmış tibb müəssisəsi, yəni Respublika Narkoloji Mərkəzi publik hüquqi şəxsi (bundan sonra Narkoloji Mərkəz) tərəfindən həyata keçirilir. Qanunvericiliyə uyğun olaraq məhkəmə bu barədə qanuni qüvvəyə minmiş qərarın surətini icra olunması üçün Narkoloji Mərkəzə, habelə həmin qərarın tələblərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət edilməsi məqsədilə məhkuma təyin olunmuş cəzanın icrasının həyata keçirən, 2017-ci ildə Ədliyyə nazirliyinin nəzdində yaradılmış Probasiya xidmətinin aidiyyəti yerli probasiya qurumuna göndərir. Narkoloji Mərkəzdə müalicə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 26 yanvar 2006-cı il tarixli 20 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “İxtisaslaşdırılmış tibb müəssisələrində məcburi müalicənin Şərtləri və Qaydaları”na uyğun olaraq aparılır. Eyni zamanda, göstərilən məhkumların Narkoloji Mərkəzdə müalicəsi prosesinə, yəni məhkəmə qərarının tələblərinin yerinə yetirilməsinə icra məmuru (probasiya üzrə) tərəfindən nəzarət edilməsi mexanizmi ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti 17 noyabr 2021-ci il

tarixli 354 nömrəli Qərarla müvafiq Qayda (bundan sonra Qayda) təsdiq etmişdir.

Əvvəllər, yəni 2020-ci ilə kimi azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olmayan cəzaya məhkum edilməklə yanaşı, narkomaniyadan müalicə məqsədilə barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər təyin olunmuş məhkumların Narkoloji Mərkəzdə müalicəsinin təşkili səmərəli qaydada həyata keçirilmişdir. Həmin məhkumların sayı bir qədər də çox olmadığına görə bu şəxslərin müalicəsi üçün Narkoloji Mərkəzdə yaradılmış müvafiq xüsusi şöbə mövcud tələbatı tamamlıqla ödəmişdir. Lakin, sonralar, yəni AR CM-in 234.1-ci maddəsinin sanksiyasına azadlığın məhdudlaşdırılması növündə cəza əlavə edildikdən sonra Narkoloji Mərkəzə müalicəyə göndərilməli məhkumların sayı kəskin şəkildə artmağa başlamışdır. Belə ki, əgər 2019-cu ilin əvvəlinə barəsində narkomaniyadan müalicə məqsədi ilə tibbi xarakterli məcburi tədbirlər təbiiq edilmiş və probasiya qurumlarının qeydiyyatında olan məhkumların sayı cəmi 55 nəfər olmuşdusa, 2020–2023-cü illər ərzində həmin say ardıcıl olaraq hər il və dəfələrlə artmışdır. Müalicəyə göndərilməli məhkumların sayında kifayət qədər böyük artım Narkoloji Mərkəzdə belə xəstələr üçün nəzərdə tutulmuş şöbənin qəbul imkanlarının məhdud olması səbəbindən ciddi problemlər yaratmışdır. Zəruri tələbatla əlaqədar Narkoloji Mərkəz tərəfindən müvafiq şöbənin çarpayısı fondu bir qədər artırılarsa da, vəziyyət dəyişməmişdir. Nəticədə Narkoloji Mərkəz məcburi müalicə təbiiq olunmuş məhkumların ardıcıl olaraq qəbulundan imtina etmək, habelə həmin şəxslər üçün gözləmə növbəsinin təbiiq məcburiyyətində qalmışdır. Problemin ciddiliyinə, onun həlli üçün zəruri tədbirlər görülməsinin vacibliyinə Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının qorunması haqqında 2023-cü il üzrə illik məruzəsində də toxunulmuş, kifayət qədər məhkumun gözləmə növbəsində olduğu qeyd edilmişdir [4, Səh. 12].

Yuxarıda istinad olunan artımın digər səbəblərindən biri də 20 oktyabr 2017-ci il tarixli Qanunla AR CM-ə əlavə edilmiş yeni 74-1-ci maddənin, yəni narkomaniya xəstəliyi ilə əlaqədar cinayət məsuliyyətindən azad etmə institutunun hələ də fəaliyyətə başlamamasıdır. Həmin maddəyə əsasən AR CM-in 234.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayəti törətmiş, əməlinə başqa cinayət tərkibi olmayan və narkomaniya xəstəliyinə düşmüş şəxs barəsində məhkəmə tərəfindən məhkəmə arasdırması dayandırılmaqla, stasionar qaydada həyata keçirilən tibbi xarakterli məcburi tədbirlər təbiiq edilir. Xəstənin tam sağlması nəticəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər ləğv edildikdə, məhkəmə həmin şəxsi cinayət məsuliyyətindən azad edir. Yəni, bu halda təqsirləndirilən şəxsə cəza təyin olunmur və o, məhkumluq həyatını yaşamaq məcburiyyətinə məruz qalır. Qanunvericiliyə görə AR CM-in 74-1-ci maddəsi narkomaniya xəstəliyi ilə bağlı tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin həyata keçirildiyi stasionar tipli xüsusi tibb müəssisəsinin fəaliyyətə başladığı gündən qüvvəyə minməli idi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 7 noyabr 2017-ci il tarixli 1668 nömrəli

Fərmanı ilə həmin tibb müəssisəsinin təşkil edilməsi üçün zəruri tədbirlər görülməsi Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinə tapşırılmışdır. Lakin səkkiz ilə yaxın müddət keçməsinə baxmayaraq, ölkə başçısının tapşırığı, maliyyə vəsaitinin ayrılmaması səbəbindən icra edilməmiş və nəticədə ölkədə məhkumların sayının, xüsusi ilə AR CM-in 234.1-ci maddəsi ilə məhkum olunan şəxslərin sayının azalması məqsədini güdən müvafiq qanun norması hələ də qüvvəyə minməmişdir.

Azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə bağlı olmayan cəzaya məhkum edilməklə barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq olunmuş məhkumların müalicəsinin təşkilində yaranmış problemlə əlaqədar həmin şəxslərə təyin edilmiş cəza müddəti başa çatsa da, məhkəmənin müvafiq qərarı icra olunmadığı səbəbindən onları probasiya qeydiyyatından çıxarmaq mümkün olmamışdır. Yaranmış belə vəziyyət məhkəmələr, habelə probasiya qurumları tərəfindən birmənalı qəbul olunmadığından mövcud problemə aydınlıq gətirilməsi məqsədilə Şirvan Apellyasiya Məhkəməsi AR CİM-in 17.1, 17-1.1, 17-1.5 və 17-1.6-cı maddələrinin AR CM-in 93-1.1-ci maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair ölkənin Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət etmişdir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi 28 iyul 2023-cü il tarixi Plenumunda problemlə əlaqədar konstitusiyaya işinə baxmış və müvafiq qərar qəbul etmişdir [5]. Həmin qərarla azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olmayan cəzaya məhkum edilməklə yanaşı, alkoqolizm və ya narkomaniyadan müalicə məqsədi ilə barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər təyin edilmiş məhkumların müalicəsinin cəza müddəti başa çatdıqdan sonra da Səhiyyə nazirliyinin tabeliyində olan ixtisaslaşdırılmış tibb müəssisələri tərəfindən həyata keçirilməsinin istisna olunmadığı vurğulanmış, eyni zamanda, həmin şəxslərin, xəstəliyin ağırlıq dərəcəsiindən asılı olaraq ixtisaslaşdırılmış tibb müəssisələrində ambulator qaydada müalicə olunmasının mümkünlüyü də təsbit edilmişdir. Bu qərarla barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilmiş məhkumların müalicəsi ilə əlaqədar yaranmış problemin həlli məqsədilə zəruri tədbirlərin görülməsi Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tövsiyə edilmişdir. Əlavə olaraq qeyd olunmalıdır ki, cəza müddəti başa çatmış, lakin məcburi müalicəni gözləyən məhkumlarla əlaqədar digər bir problem də yaranmışdır. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Mıqrasiya Məcəlləsinin 9-cu maddəsinə uyğun olaraq məhkum olunmaqla əlaqədar şəxsin ölkədən getmək hüququna müvəqqəti olaraq qoyulmuş məhdudiyət onun cəzadan azad edilməsindən sonra götürülür. Bu zaman sabiq məhkum istənilən vaxt maneəsiz olaraq ölkə hüdudlarını tərk edə bilər. Eyni zamanda, qanunvericiliyə əsasən məhkum olunmuş əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər cəza müddəti başa çatdıqdan sonra, bir qayda olaraq Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara məcburi çıxarılmaya məruz qalırlar. Belə olan təqdirdə cəzadan azad edilmiş məhkumlar barədə məhkəmənin məcburi müalicə ilə bağlı qərarı icra edilməmiş qalır, ölkə hüdudlarını tərk etmiş həmin şəxsləri müalicəyə cəlb

etmək çətinlik yaradır, qanuni əsaslar olmadığından onların yerlərinin müəyyən edilməsi ilə əlaqədar barələrində axtarış elan olunması da imkan xaricində olur.

İxtisaslaşdırılmış tibb müəssisəsində narkomaniyadan stasionar qaydada, habelə gələcəkdə ambulator qaydada müalicə keçən məhkumların istər cəzalarının icrası, istərsə müalicə müddətində qarşılaşdıqları sosial və psixoloji problemlərin həlli, onlara qayğı göstərilməsi müalicənin müsbət yekunlaşması və həmin şəxslərin uğurlu reabilitasiyası üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu iş hazırda probasiya qeydiyyatında olan digər məhkumlar da daxil olmaqla, hüquqşünaslıq ixtisasına malik icra məmuruna (probasiya üzrə) həvalə edilmiş və sosial yönümlü tədbirlər məhkumun islah prosesi çərçivəsində həyata keçirilir. Təcrübədə cəzasının icrası həvalə edilmiş məhkumların sayının, bununla əlaqədar iş yükünün kifayət qədər çox olması səbəbindən sosial dəstəyin ardıcıl qaydada göstərilməsi və səmərəli şəkildə həyata keçirilməsi icra məmuru (probasiya üzrə) üçün ciddi çətinliklər yaradır, bu səbəbdən də vacib olan belə tədbirlər bir çox hallarda formal xarakter daşıyır. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi nazirliyinin Sosial Xidmətlər Agentliyi tərəfindən sözügedən şəxslərə sosial qayğı və ya xidmətin göstərilməsi ilə əlaqədar qanunvericilikdə heç bir müddəə nəzərdə tutulmamışdır. Nəticədə, sosial problemlər həllini tapmadığından məcburi müalicənin uğursuz nəticələnməsi, həmin şəxslər tərəfindən yeni cinayətlərin törədilməsi hallarına rast gəlinir.

Narkoloji Mərkəzdə məcburi müalicənin təşkili ilə bağlı prosesə nəzarətin həyata keçirilməsi işində də müəyyən çətinliklər mövcuddur. Belə ki, məhkəmə qərarının tələblərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət edilməsi ilə bağlı Qaydanın 3.1.2-ci bəndinə əsasən icra məmurunun (probasiya üzrə) üzərinə üç ayda bir dəfədən az olmayaraq tibb müəssisəsinə baş çəkmək, məhkumla, müəssisənin rəhbərliyi və müalicə həkimi ilə görüşüb söhbətlər aparmaq, bu barədə protokol tərtib etmək, habelə ayda bir dəfədən az olmayaraq Narkoloji Mərkəzin rəhbərliyi və ya müalicə həkimi ilə əlaqə saxlayaraq məhkəmə qərarının icrası, məcburi müalicə təyin edilmiş şəxsin vəziyyəti barədə məlumat almaq və bu barədə protokol tərtib etmək vəzifələri qoyulmuşdur. İlk baxışdan nəzarətlə bağlı başçəkmənin həyata keçirilməsi və bu zaman tələb olunan zəruri hərəkətlərin yerinə yetirilməsi proseduru asan görünərsə də, təcrübədə müəyyən problemlər qarşıya çıxmışdır. Narkoloji Mərkəz yalnız Bakı şəhərində fəaliyyət göstərdiyi üçün ölkənin ərazisindəki altmışdan çox rayon və şəhər probasiya qurumlarının icra məmurları başçəkməni həyata keçirmək üçün demək olar ki, hər ay ölkənin paytaxtına xidməti ezamiyyətə gəlməli, Narkoloji Mərkəzdə müəyyən olunmuş iş rejiminə əməl etməklə öz vəzifələrini yerinə yetirməyə çalışmalı, müvafiq şəxslərlə görüşlər keçirməli və aidiyyəti sənədləri tərtib etməlidirlər. Hazırda Narkoloji Mərkəzdə müalicəyə cəlb olunan məhkumların kifayət qədər az sayda olmasına baxmayaraq, başçəkmələr zamanı müxtəlif obyektiv səbəblərdən (müdiriyyətin, həkimlərinin vəzifələrinin

icrası ilə əlaqədar məşğulluğu, məhkumların müalicə prosedurlarında və reabilitasiya tədbirlərində iştirakı, onların qohumları ilə görüşdə olması, eyni gündə digər icra məmurlarının (probasiya üzrə) da başçəkmə ilə bağlı müalicə müəssisəsinə gəlməsi və digər hallar) həvalə olunmuş vəzifələri yerinə yetirmək, xüsusilə nəzərdə tutulan görüşləri gün ərzində tamlıqla və keyfiyyətlə həyata keçirmək müəyyən çətinliklər yaradır, bəzən isə vaxt baxımından başçəkmə günü imkan xaricində olur. Belə vəziyyət başçəkmənin müddətinin uzanmasına səbəb olur, nəticə etibarlı ilə icra məmurunun (probasiya üzrə) heç də az olmayan digər xidməti vəzifələrinin, is fəaliyyəti ilə əlaqədar planlaşdırdığı tədbirlərin vaxtında və səmərəli icrasına maneçilik yaradır. Gələcəkdə müalicəyə cəlb olunmasını gözləyən məhkumların böyük hissəsinin Narkoloji Mərkəzə yerləşdirilməsi təqdirində isə, başçəkmələrin sayının artması ilə bağlı qeyd olunan proseduranın müddətinin daha da uzanması və çətinləşməsi gözləniləndir. Belə ki, bir qayda olaraq ölkə üzrə rayon və şəhər probasiya qurumlarının hər birinin qeydiyyatında, orta hesabla məcburi müalicəyə göndərilməni gözləyən iyirmi və daha çox məhkum olur. Qeyd edilənlərə istinadən, Narkoloji Mərkəzə məcburi müalicə ilə bağlı məhkəmə qərarının icrasına nəzarət məqsədilə başçəkmənin kim tərəfindən və necə icra olunması məsələsinin yenidən nəzərdən keçirilməsi məqsəduyğun olardı. Ədliyyə Nazirliyinin Probasiya xidməti istinad olunan işdəki çətinliyi nəzərə alaraq, müvafiq Qaydanın tələblərinə zidd olsa da, başçəkməni müvəqqəti olaraq Narkoloji Mərkəzin yerləşdiyi inzibati ərazi vahidində fəaliyyət göstərən Bakı şəhər probasiya idarəsinə həvalə etmişdir. Lakin belə yanaşma həmin probasiya qurumunun aidiyyəti əməkdaşlarının onsuz da kifayət qədər böyük olan iş yükünün xeyli artmasına səbəb olmuş, bununla əlaqədar təcrübədə başçəkmələr, bir çox hallarda, tələb olunan səviyyədə aparılmır. Eyni zamanda, istinad edilən Qaydada məhkumların Narkoloji Mərkəzə göndərilməsi və müalicə başa çatdıqdan sonra daimi yaşayış yerinə qayıtması ilə əlaqədar yol xərclərinin kimin hesabına ödənilməsi ilə bağlı müddəə nəzərdə tutulmamışdır. Hazırda yol xərci məhkum və yaxud onun qohumları tərəfindən ödənilir. Lakin bir sıra hallarda xəstəxanaya göndərilmə zamanı məhkumun özünün nəqliyyat xərclərini ödəmək imkanı olmadıqda, habelə onun qohumları bundan imtina etdikdə, məsələnin həlli yollarını tapmaq icra məmurunun (probasiya üzrə) üzərinə düşür, nəticədə Narkoloji Mərkəzə yerləşdirilmədə, habelə müalicəsi başa çatmış məhkumların geriyyə qayıtmasında çətinliklər yaşanır.

2018-ci ilin sonundan başlayaraq azadlığın məhdudlaşdırılması növündə cəzaya məhkum edilməklə haqqında tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilmiş şəxslərin müalicəsinin aparılması prosesində AR CM-in 52-1-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq məhkumlara tətbiq olunmuş elektron nəzarət vasitəsinin daşınması və həmin vasitənin işlək vəziyyətdə saxlanması üçün ona xidmət göstərilməsi ilə əlaqədar həvalə edilmiş vəzifələrin yerinə yetirilməsi, Narkoloji Mərkəzdə daxili iş rejimi ilə müəyyən olunmuş təhlükəsizlik qaydaları ilə ziddiyyət təşkil edirdi. Yaranmış problem Ədliyyə nazirliyinin

təklifinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 10 aprel 2018-ci il tarixli 144 nömrəli Qərarı ilə təsdiq olunmuş "Məhkum edilmiş və ya barəsində qətimkan tədbiri seçilmiş şəxslərə elektron nəzarət vasitələrinin tətbiqi Qayda"larına 18 may 2023-cü il tarixli 160 nömrəli Qərarla edilmiş dəyişikliklə aradan qaldırılmış, Narkoloji Mərkəzdə müalicənin aparıldığı müddətdə məhkumun üzərindən elektron nəzarət vasitəsinin müvəqqəti olaraq çıxarılması təsbit edilmişdir.

Araşdırılan məsələni yekunlaşdıraraq yuxarıda göstərilənlərə, habelə cəzanı icra edən müəssisə və orqanlarda uzun müddətli iş təcrübəmizə istinadən bildirmək istərdik ki, Azərbaycan Respublikasında narkomaniyadan müalicə məqsədi ilə tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqi ilə əlaqədar məhkəmə qərarlarının icrasının təşkili üçün müvafiq qanunvericilik bazası formalaşdırılmış, tələb olunan infrastrukturun təşkili və aidiyyəti məhkəmə qərarlarının icrasının təmini məqsədilə zəruri tədbirlər görülmüşdür. Eyni zamanda, təcrübədə müşahidə olunan problem və çətinliklərin aradan qaldırılması, bu sahədə fəaliyyətin səmərəliyinin artırılması və təkmilləşdirilməsi məqsədilə əlavə qanunvericilik, təşkilati, struktur, kadr və bir sıra digər yönümlü tədbirlərin görülməsi məqsəduyğun olardı. Bununla əlaqədar hazırda həyata keçirilməsi aktualıq kəsb edən, ilk növbədə icra olunmalı tədbirləri təklif edirik.

1. Cəzaçəkmə müəssisələrində məcburi müalicə tətbiq olunmuş məhkumların sayının artması tendensiyası, habelə bu sahədə qanunvericiliyin tələblərinə riayət edilməsinin vacibliyi nəzərə alınmaqla, müalicə müəssisəsinin narkologiya şöbəsinin fəaliyyətinin təxirəsalınmadan bərpa edilməsi və həmin şöbənin müalicəyə qəbuletmə resurslarının artırılması zəruridir.

2. Azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olmayan cəza ilə yanaşı tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilmiş narkomanların müalicəsinin qanunvericiliyin tələblərinə uyğun, vaxtında və səmərəli təşkili məqsədilə Narkoloji Mərkəzin məhkumların müalicəyə qəbul imkanlarının genişləndirilməsi, habelə onların yaşayış yerlərinə yaxın ərazilərdə müalicəsinin aparılması üçün regionlarda ixtisaslaşdırılmış müalicə müəssisəsinin filiallarının yaradılması daha məqsəduyğun olardı. Qeyd olunmalıdır ki, ölkə üzrə narkoloji müəssisələrin sayının artırılması Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) tərəfindən də tövsiyə edilmişdir [4, Səh. 12].

3. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun 28 iyul 2023-cü il tarixli Qərarına uyğun olaraq cəzadan azad edilmiş, lakin barəsində təyin edilmiş tibbi xarakterli məcburi tədbirlərlə bağlı məhkəmə qərarı icra olunmamış şəxslərin xəstəliyin ağırlıq dərəcəsi asılı olaraq ixtisaslaşdırılmış tibb müəssisələrində ambulator qaydada müalicəsinin aparılmasının hüquqi tənzimlənməsi və təşkili məqsədilə müvafiq qanunvericiliyə, ilk növbədə Azərbaycan Respublikasının Cinayət, Cinayət-Prosessual, Cəzaların İcrası, İnzibati xətalər məəcəllələrinə, «Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların

prekursorlarının dövryyəsi haqqında» Qanuna, habelə məsələ ilə bağlı Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarlarına və digər aidiyyəti normativ aktlara dəyişikliklər edilməlidir. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin 08 noyabr 2012-ci il tarixli 8 nömrəli Plenum Qərarına da aidiyyəti dəyişikliklər edilməsi məqsədəuyğun olardı.

4. Barəsində narkomaniyadan müalicə məqsədi ilə tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilmiş şəxslərin müalicəsi ləğv ediləndə, Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsinin 9-cu maddəsinə onların ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılmasını nəzərdə tutan yeni normanın əlavə olunmasına ehtiyac vardır.

5. İxtisaslaşdırılmış tibb müəssisəsində narkomaniyadan məcburi müalicə ilə bağlı məhkəmə qərarının tələblərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət işinin səmərəliliyinin artırılması, icra məmurlarının (probasiya üzrə) fəaliyyətinin daha səmərəli təşkili, onların xidməti iş yükünün optimallaşdırılması, bu sahədə əzamiyyə xərclərinə qənaət edilməsi, daha işlək mexanizmin yaradılması məqsədilə müvafiq vəzifənin sonuncularından alınmaqla, bilavasitə Probasiya xidmətinə həvalə olunması üçün Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 17 noyabr 2021-ci il tarixli 354 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş Qaydanın 3.2.2-ci bəndinə müvafiq dəyişikliklər olunması, habelə Narkoloji Mərkəzə müalicəyə göndərilən və müalicə başa çatdıqdan daimi yaşayış yerinə qayıdan məhkumların yol xərclərinin dövlət hesabına ödənilməsi ilə əlaqədar həmin Qaydaya yeni normanın əlavə edilməsi məqsədəuyğun olardı.

6. Barəsində azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olmayan cəzalar tətbiq edilmiş şəxslərin, o cümlədən narkomaniyadan məcburi müalicə təyin olunmuş məhkumların reabilitasiyası, onların sosial və psixoloji müşayiəti, qarşıya çıxan sosial problemlərin həlli ilə bağlı tədbirlərin daha səmərəli həyata keçirilməsi üçün beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla, qanunvericiliyə dəyişikliklər edilməsi, Probasiya xidmətinin strukturunda sosial işçilərdən və psixoloqlardan ibarət xüsusi qurumun təşkil olunması kifayət qədər vacib məsələdir [6, p. 40].

7. Cinayət Məcəlləsinin 74-1-ci maddəsinin, yəni narkomaniya xəstəliyi ilə əlaqədar cinayət məsuliyyətindən azad etmə institutunun fəaliyyətə başlamasının təmini məqsədilə qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş xüsusi tibb müəssisəsinin qısa müddətdə təşkil edilərək istismara verilməsi üçün zəruri tədbirlər görülməsi [6, p. 41], onun Əsasnaməsinin, iş qaydasının layihələrinin hazırlanması, strukturunun və ştat vahidlərinin sayının müəyyən olunması böyük əhəmiyyət kəsb edir.

8. Tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilmiş məhkumlar barədə məhkəmə qərarlarının icrasına monitorinqin həyata keçirilməsi, bu sahədə aidiyyəti dövlət orqanları tərəfindən məlumat mübadiləsinin təşkili, habelə müalicənin nəticələrinin effektivliyinin müəyyən olunması məqsədilə təhlillər aparılması üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamına uyğun olaraq yaradılmış “Cəza çəkən məhkumlar və həbs edilmiş şəxslər” informasiya

sistemində xüsusi bölmə yaradılması məqsədəuyğun olardı.

9. Azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olmayan cəzaların icrasının, habelə tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edilmiş şəxslər barədə məhkəmə qərarlarının tələblərinin yerinə yetirilməsinə nəzarətin həyata keçirilməsinin səmərəliliyinin artırılması, bu sahədə işi digər ölkələrdə mövcud təcrübəyə uyğun təşkili məqsədilə Probasiya xidmətinin rayon (şəhər) qurumlarında işləyən icra məmurlarının (probasiya üzrə) məqbul iş yükünün normativinin, yəni bir əməkdaşa həvalə olunan məhkumların maksimal sayının müəyyənləşdirilməsi və ştat vahidlərinin sayının onlara uyğunlaşdırılması kifayət qədər vacibdir [7, c. 174].

Göstərilənlər təkliflərdən əlavə, beynəlxalq təcrübəyə istinadən narkomaniya xəstəliyinə düçar olmuş şəxslərin müalicəsi və reabilitasiyası ilə bağlı yeni, innovativ üsul və metodların müəyyən edilməsi, onların tətbiqi, narkomaniyadan tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin icrası prosesinə ictimai nəzarətin həyata keçirilməsinə, habelə reabilitasiya tədbirlərində iştiraka aidiyyəti qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələrinin cəlb olunması sözügedən sahədə işin daha effektiv təşkilinə zəmin yarada bilərdi. Buna görə də qeyd olunan məsələlərə də diqqət yetirilməsi əhəmiyyət kəsb edir.

Sonluqda qeyd etmək istərdik ki, Azərbaycan Respublikasında narkomaniyadan müalicə məqsədi ilə tətbiq olunmuş tibbi xarakterli məcburi tədbirləri nəzərdə tutan məhkəmə qərarlarının icrasında mövcud olan problem və çətinliklərin aradan qaldırılması, bu sahədə fəaliyyətin beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla müasir tələblər səviyyəsində qurulması, işin səmərəliliyinin artırılması yuxarıda göstərilən məsələlərin həllinə zəmin yaratmaqdan əlavə, ölkədə residiv cinayətkarlıqla mübarizəyə, habelə cəzanı icra edən müəssisə və orqanlarının işinin daha effektiv təşkilinə dəstək olardı. Eyni zamanda, verilmiş təkliflərin müsbət qəbulu, Azərbaycan Respublikasında azadlıqdan məhrum etmə yerlərində saxlanılan şəxslərin sayının azalmasına da köməklik göstərə bilərdi [8, pp. 20–23].

Ədəbiyyat siyahısı:

1. <https://www.stat.gov.az/course/crimes>.
2. Гумбатов М. Г. Наказание в виде ограничения свободы в Азербайджанской Республике // Теоретические и практические проблемы развития уголовно-исполнительной системы в Российской Федерации и за рубежом: сб. материалов Междунар. науч.-практ. конф. Рязань, 2018. Т. 1. С. 196–209.
3. Humbatov M. Criminal punishments in the Republic of Azerbaijan: changes and prospects for their improvement // Znanstvena misel journal. 2024. № 92, pp. 20–26.
4. “Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının qorunması” haqqında Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) 2023-cü il üzrə məruzəsi // <https://ombudsman.az>.
5. <https://constcourt.gov.az/az/decision/1374>.

6. Humberov M. Continued reform of the penitentiary system of the Republic of Azerbaijan in 2016–2022, prospects of its development // Journal Scientific discussion. 2023. V.1 (77), pp. 35–44.

7. Гумбатов М. Г. Пробация в Азербайджанской Республике и перспективы ее развития // Уголовно-исполнительное право. 2019. Т. 14 (1–4), № 2. С. 170–174.

8. Humberov M. Reasons for the growth in the number of persons deprived of freedom in the Republic of Azerbaijan and possible ways to reduce it // Journal Annali d'Italia. 2024. № 56, pp. 12–24.